

35. Комар В. Політика Польщі щодо українців Галичини... — С. 293-294.
36. Лещин Р. Археологічні відкриття в Крилосі у висвітленні української преси Прикарпаття другої половини 30-х рр. ХХ ст.: соціально-політичний аспект / Матеріали міжнародної наукової конференції "Християнська спадчина Галицько-Волинської держави: ціннісні орієнтири духовного поступу українського народу" (присвячується 70-річчю археологічного відкриття у Крилосі і 850-літтю Галицького кафедрального собору). — Івано-Франківськ — Галич. — 2006. — С. 129.
37. К-р. Українським вкладчикам під розвагу. — Станиславівські вісті. — 1937. — 29 серпня.
38. Було колись на Україні. — Жіноча доля. Часопис для українського жіноцтва. — 1937. — 1 вересня.
39. Перегляд преси. Наші це злочинці і реакціонери. — Авангард. — 1938. — 30 січня.
40. Романюк М. М., Галушко М. В. Українські часописи Коломиї... — С. 186.
41. Учасник. Робітниче віче в Станиславові. — Селянські вісті. — 1837. — 15 жовтня.
42. Віч-на-віч з мешканцями сутерн. — Станиславівські вісті. — 1937. — 30 травня.

A. O. Соловей

ІСТОРІЯ УКРАЇНСЬКО-РОСІЙСЬКИХ ВЗАЄМИН — ВАЖЛИВИЙ ЧИННИК ФОРМУВАННЯ НОВОГО ГЕОПОЛІТИЧНОГО СЕРЕДОВИЩА

Україна та Росія — дві сусідні держави, які є одними з найбільших держав сучасного світу. Обидві є також сусідами розширеного Європейського Союзу, займають велику сукупну територію, на якій мешкає понад 200 мільйонів чоловік. Тому не випадково, що українсько-російські відносини є важливим чинником формування нового стабільного геополітичного середовища на всьому євразійському просторі.

Про необхідність розвитку стратегічних партнерських стосунків України з Росією свідчить багато політичних, економічних, культурних, історичних факторів і тому зрозуміло, що відносини з Росією займали й займатимуть важливе місце в українській геостратегії. Вкрай важливим є те, що характер

українсько-російських відносин впливає на розвиток внутрішньopolітичної ситуації в Україні, де, як відомо, вельми значна російська діаспора, а майже 40 % населення є російськомовними [1, с. 114].

Стратегічні інтереси України мають багато вимірів і потребують стабільних дружніх, рівноправних взаємовідносин із Росією. Добросусідське партнерство вимагає комплексного підходу до розвитку співробітництва, послідовного та збалансованого рішення перспективних та поточних питань, першочергового рішення тих проблем, які не вимагають додаткових консультацій. Обидві держави мають суттєві взаємні інтереси і практично необмежені перспективи співробітництва у багатьох сферах. Становлення української та російської зовнішньої політики, визначення її цілей, пріоритетів та головних напрямків, після проголошення незалежності, виявило як подібні риси, що було викликано соціально-економічною, політичною та культурною взаємозалежністю двох держав, так і суттєві розбіжності у геополітичному становищі, інтересах та зовнішньopolітичній орієнтації двох держав.

Наприкінці ХХ століття, коли після розпаду СРСР дві держави стали суверенними, самостійними частинами світового суспільства, питання їх багатостороннього співробітництва, формування раціональних й природних стосунків набули значної актуальності. Російський фактор в Україні та український в Росії завжди мав дуже важливе політичне значення.

Розвал Радянського Союзу та створення СНД у 1991 році були початком перебігу складних інтеграційних і дезінтеграційних процесів на терені колишнього Радянського Союзу.

Перехід до нової політичної та економічної системи супроводжувався різким падінням виробництва та, відповідно, значним зниженням життєвого рівня, загостренням соціально-політичних протиріч. Підсилення націоналістичних настроїв у суспільстві, прихильність влади до авторитарних засобів управління, нерозвинутість демократичних традицій та інститутів означали, що шлях до розбудови демократичної європейської держави з розвинutoю ринковою економікою, повагою до прав людини, дотриманням міжнародних законів буде складним і тривалим. Така соціально-політична та економічна ситуація не сприяла налагодженню стабільних відносин між державами колишнього СРСР на підставі довіри та демократичних прин-

ципів. У самій Україні ситуація ускладнювалася ще тим, що географічно вона розташована на межі двох цивілізацій, між Сходом та Заходом, належить до них обох і саме ця обставина іноді буквально розриває суспільство, позбавляє його єдності та злагоди [2, с. 128].

Розвиток міждержавних відносин України і Росії за роки незалежності не може задовольнити у повній мірі народи двох країн. У деякі періоди стан українсько-російських відносин можна оцінити як незадовільний.

Становлення України та Російської Федерації як суверенних держав відбувалося одночасно з глибокою трансформацією політичних та економічних відносин, осмисленням нової історичної ситуації, необхідністю розробки нових geopolітичних концепцій, формування державних пріоритетів та національних інтересів, критеріїв національної безпеки в умовах нового geopolітичного простору.

У цьому плані аналіз відносин України та Росії після розпаду СРСР наприкінці ХХ та на початку ХХІ ст. дозволяє обґрунтувати перспективні напрямки партнерства двох держав у нових політичних умовах, коли Україна чітко визначила свій стратегічний курс на євроінтеграцію.

У визначенні пріоритетних принципів партнерства серед головних стоять проблеми захисту національно-державних інтересів, до яких можна віднести збереження суверенітету, територіальної цілісності та непорушності кордонів, забезпечення безпеки у всіх вимірах — військовому, політичному, економічному, інформаційному, екологічному, гуманітарному тощо, що може гарантувати розбудову демократичної держави та її інтеграцію у європейське та світове співтовариство.

Тому одним із головних завдань, які постали перед Україною в період утвердження її як незалежної і сувереної держави, повноправного члена ООН, було завдання розгортання ефективної зовнішньої політики, яка була б спрямована на налагодження плідних, взаємовигідних міжнародних контактів і співробітництва. У таких умовах починає формуватись власна зовнішня політика, яка засновувалася на ідеях державності, гуманізму, демократизму, української традиційної філософії і менталітету українського народу.

Концепція зовнішньої політики незалежної України була

сформульована ще у Декларації про державний сувереніт, де підкреслювалося, що Україна як суб'єкт міжнародного права здійснює безпосередні зносини з іншими державами, укладає з ними договори, обмінюється дипломатичними, консульськими, торговельними представництвами, бере участь у діяльності міжнародних організацій в обсязі, необхідному для ефективного забезпечення національних інтересів Республіки у політичній, економічній, екологічній, інформаційній, науковій, технічній, культурній і спортивній сферах [3].

Після проголошення незалежності у 1991 р. Україна вперше стала рівноправним суб'єктом у міжнародних відносинах. Закінчення “холодної війни”, розпад соціалістичної системи та Радянського Союзу порушили баланс сил та інтересів у Європі, який складався десятиріччями. Відбулися серйозні зміни у розкладі світових геостратегічних інтересів, значна частина з яких безпосередньо торкалася й України.

Труднощі в україно-російських відносинах початку 90-х років, в значній мірі, крім економічних та політичних, були пов’язані також із старими імперськими традиціями колишнього центру і гострою реакцією на них нової номенклатури колишньої периферії. В указі № 940 Президента Росії Б. Єльцина від 14 вересня 1995 р. вся територія колишнього СРСР розглядалася як простір “найважливіших життєвих інтересів Росії в галузі оборони, безпеки, економіки, захисту прав росіян” [4, с. 109].

У Росії значна частина суспільства та політиків не була готова визнати самостійність України як факт, що відбувся, що приводило до загострення різних проблем, серед яких в той період найбільш кофліктними були питання ядерної зброї, кordonів, розподілу Чорноморського флоту, релігії, статусу російської мови, проведення українізації. З часом, більшість з цих питань в основному була врегульована ще до підписання у травні 1997 р. президентами України та Росії Договору про дружбу, співробітництво і партнерство між Україною і Російською Федерацією. У кінцевій редакції ст. 2 Договору про дружбу, співробітництво і партнерство відзначено, що “Високі Договірні сторони відповідно до положень Статуту ООН і зобов’язань по Заключному акту Наради з безпеки і співробітництва в Європі поважають територіальну цілісність одна одної

і підтверджують непорушність існуючих між ними кордонів” [5, с. 507].

Перші робочі зустрічі керівників двох держав, урядових делегацій розглядали конкретні питання українсько-російських відносин, які мали деякі ускладнення у зв’язку з тягарем усіх проблем, що залишилися у спадщину від колишнього СРСР, найактуальнішими з яких були складні й суперечливі питання правонаступництва, територіальні проблеми, економічна співпраця, розподіл іноземних боргів, закордонного майна та активів СРСР, розподіл Чорноморського флоту, статус м. Севастополя, різні позиції щодо НАТО, доля ядерної зброї, інформаційний простір, російськомовний фактор.

Зустрічі міждержавних делегацій різного рівня на перших порах були присвячені також в значній мірі проблемам підтримання систем життезабезпечення населення і функціонування економіки, створенню тимчасових міждержавних структур, підготовці та підписанню економічних угод, продовженню демократичних перетворень, проведенню скоординованої політики радикальних економічних реформ. У комуніке про переговори між делегаціями України та РРФСР і за участю делегації Верховної Ради СРСР окремо підтверджувалися закріплені двостороннім договором від 19 листопада 1990 р. статті 2 і 6 про права громадян і територіальну цілісність Сторін, а також вказувалося на необхідність негайно обмінятись повноважними представниками РРФСР і України для постійного інформування Сторін і проведення консультацій [5, с. 16].

Державний суверенітет та його розвиток, розбудова держави, її місце у світовій геополітичній системі стають головними темами життя народів.

Проблема взаємовідносин України та Росії завжди була та залишається предметом гострих політичних дискусій, де часто політико-ідеологічні амбіції домінують над прагматичним аналізом реальної ситуації, що заважає вірному визначенню можливих варіантів вирішення проблем, які накопичилися між державами. Сьогодні також далеко не все населення як в Україні, так і в Росії однозначно ставиться до перспектив розвитку взаємовідносин між двома державами. Певні політичні сили в Росії ніяк не можуть змиритися з існуванням суверенної України, правом українського народу на самостійне життя, а в

Україні — Росію сприймають як споконвічного ворога. Подібну ситуацію можна визначити, як феномен “залишкової ідеологізації” [1, с. 115].

Згодом, був підготовлений документ, який сформулював підвалини зовнішньої політики України, “Основні напрями зовнішньої політики України”, схвалений Верховною Радою України 2 липня 1993 р., де серед пріоритетів був визначений розвиток двосторонніх відносин, у тому числі з прикордонними державами. окремо відзначалося також, що у зв’язку з особливостями історичного розвитку і специфікою геополітичного і геоекономічного положення України, домінантою двосторонніх відносин з прикордонними державами є українсько-російські відносини [1, с. 50]. Такий підхід підтверджується тим, що за перші два роки після проголошення незалежності між двома державами відбулося близько двох десятків офіційних зустрічей представників керівних кіл різного рівня, але зовнішня політика України все ж була недостатньо рішучою та самостійною і часто зводилася до балансування між Росією і Заходом.

Розвиток двосторонніх взаємовідносин привів до підписання у 1997 р. широкомасштабного загальнополітичного договору між Україною і Російською Федерацією, текст якого був парafованний ще понад два роки тому, однак підписання не раз відкладалося. Договір про дружбу, взаємодопомогу і партнерство був ратифікований тільки у квітні 1999 р. Договір юридично закріпив територіальну цілісність обох держав і недоторканність існуючих кордонів, що мало принципове значення для України, враховуючи спроби деяких політичних сил у Росії поставити під сумнів належність до України Криму. Ратифікація відкривала нову сторінку в розвитку взаємин між двома державами.

Великий договір закріпив статус України та Російської Федерації як дружніх, рівноправних та суверених держав, що будують свої відносини на принципах взаємної поваги та довіри, стратегічному партнерстві та співробітництві. Але чимало було й тих, хто вважав, що за підписання цього широкомасштабного договору з Росією Україна заплатила суттевими поступками і що у Росії залишаються шовіністичні амбіції щодо України [5, с. 210].

Стратегічне значення для національних інтересів України

має поглиблення взаємовигідного економічного співробітництва. Господарський комплекс України за часів СРСР найтісніше був пов'язаний з Росією, на неї припадало майже 80 % усього товарообміну України. Росія й сьогодні залишається найбільшим ринком для українських товарів і найбільш значним постачальником ресурсів [6, с. 286].

Крім важливих політичних та економічних питань співробітництва, також пріоритетної уваги вимагає гуманітарний вектор двостороннього співробітництва. На цьому напрямку є багато резервів. Один із них — це участь у процесах поступового створення єдиного Європейського простору вищої освіти на підставі розширення міждержавного міжвузівського співробітництва з урахуванням найкращих європейських інтеграційних традицій, тим більше, що світ стоїть на порозі нової ери інтернаціоналізації вищої освіти [7, с. 36]. Україна та Росія стають все більш активними учасниками Болонського процесу, який повинен сприяти підвищенню спроможності випускників вищих навчальних закладів до працевлаштування, поліпшенню мобільності громадян на європейському ринку праці, підняттю конкурентноспроможності європейської вищої школи.

Для вищих навчальних закладів України та Росії одним із перших та найперспективніших напрямків розвитку міждержавного міжвузівського співробітництва на шляху створення системи транснаціональної освіти міг би стати обмін студентськими групами. Таке співробітництво являє собою одну з форм прямих міждержавних зв'язків. На основі таких прямих зв'язків може розвиватись інформаційний обмін, узгодження різних підходів до рішення сучасних завдань вищої школи, гуманітарне співробітництво.

У наш час перед системою вищої освіти, яка є основою запорукою інтелектуального суспільства, перед вищими навчальними закладами гостро постало завдання підготовки студентів до виконання функцій всебічно розвинутого керівника, ініціативного організатора виробництва. І у цьому плані перспективною формою співробітництва могла б бути міжнародна виробнича практика, в ході якої найкращі студенти мали би можливість відвідувати різні підприємства двох країн, знайомитися з їх технікою, технологіями, організацією праці, накопиченим досвідом.

У той же час необхідно звернути увагу, що для успішної реалізації цього виду практики необхідна сумісна цілеспрямована робота адміністрації та студентських організацій, що ставлять перед собою у відношенні майбутніх випускників загальні цільові установлення, що походять від основних вимог до сучасного фахівця. Реалізація цих заходів дозволить вищим навчальним закладам України та Росії приділяти більше уваги дослідженням у технологічних, соціальних і культурних сферах розвитку суспільства, що також погоджується з головними принципами Болонського процесу [7, с. 107].

Прагматизація відносин з Росією, як одним із стратегічних партнерів України повинна сприяти реалізації національної стратегії на повноцінну європейську інтеграцію, що передбачає її входження в економічний, правовий, культурний та політико-інституційний простори Європи.

Звичайно, в україно-російських відносинах є цілий ряд проблемних питань, вирішити які можливо лише шляхом цивілізованного підходу — шляхом компромісу і партнерства, це розуміння того, що відбулися значні зміни в історичній та політичній системі розвитку світу, де не сила та санкції, а діалог рівних, взаємоповажаючих країн забезпечують стабільний прогрес.

В Україні сьогодні чітко визначені свої національні інтереси і тепер необхідно знайти ефективні можливості їхнього відстоювання, керуючись головним принципом, що ніхто не буде кращим гарантом європейських інтеграційних процесів для України, аніж сама Україна. Встановити справжні добросусідські взаємини між Україною та Росією, так само як і з іншими державами, можливо лише за умов виведення їх на рівень реального, рівноправного стратегічного партнерства, яке може бути реальним і ефективним лише за умови рівноправності та партнерства взаємин, політичної відповіданості влади обох країн та підтримки з боку суспільства.

Дружні та взаємовигідні міждержавні відносини сприяють налагодженню повноцінного співробітництва між суб'єктами господарювання обох держав і у той же час позитивно впливають на соціально-економічну ситуацію та реальний стан життя громадян України та Росії. Прозорість відносин знаходить підтримку не тільки політичних та ділових еліт, але й широ-

ких верств населення, які з часом все більше переконуються у необхідності добросусідських дружніх відносин та плідного співробітництва.

Не випадково свою першу робочу закордонну поїздку Президент України В. Ющенко здійснив саме до Москви, де після зустрічі з Президентом Російської Федерації В. Путіним заявив, що Україна хоче будувати з Росією чесні й прозорі відносини на основі реалізації конкретних спільних проектів, вигідних обом сторонам. “Ми виходимо з того, що Росія — вічний стратегічний партнер України”, — підкреслив Президент В. Ющенко. Він наголосив на колosalній перспективі двосторонніх стосунків у різних галузях економіки й у гуманітарній сфері [8].

Бажання розвивати співробітництво з Росією було також підтверджено у виступі міністра закордонних справ Б. Тарасюка перед журналістами, де були висвітлені основні напрями діяльності, цілі і завдання, поставлені українською владою перед МЗС. “Ми не бачимо альтернативи зміцненню добросусідських конструктивних партнерських відносин з Російською Федерацією”, — зауважив Б. Тарасюк. Відмічалося, що у двосторонніх відносинах потрібно позбутися залаштунковості в прийнятті важливих рішень, а також необхідно враховувати взаємні інтереси, як російські в Україні, так і українські інтереси в Російській Федерації [9].

Таким чином, відносини України і Росії потребують нових ідей і кардинальної перебудови. Нова міжнародна реальність, поглиблення загальносвітових інтеграційних процесів вимагають від двох сусідніх держав зміцнення довіри і співпраці, що в значній мірі буде визначати їхнє майбутнє, подальше самозатвердження як незалежних держав.

Література

- 1.Мадіссон В. В., Шахов В. А. Сучасна Українська геополітика. Навч. посібник. — К.: Либідь, 2003. — 176 с.
- 2.Василенко М. Д., Василенко С. Д. Україна: міжнародні зв’язки: Навч. Посіб. — Одеса: Юридична Література, 2004. — 168 с.
- 3.Декларація про державний суверенітет України, прийнята Верховною Радою Української РСР 16 липня 1990 р. — К., 1990. — С. 3-8.
- 4.Васильєва-Чекаленко Л. Д. Україна в міжнародних відносинах (1944 — 1996 рр.): Навч. посібн. — К.: Освіта, 1998. — 176 с.

- 5.Україна і Росія: хроніка взаємин 1991 — 2003 рр. / Ред. кол.: М. І. Зверяков, М. О. Левицький, С. О. Матвеєв та ін. — Одеса: Астропrint, 2004. — 520 с.
- 6.Сухоруков А. І. Гармонізація українсько-російських відносин як фактор економічного зростання України // Україна на порозі ХХІ століття: уроки реформ та стратегія розвитку. Матеріали наукової конференції. — Київ: НТУУ КПІ, 2001. — 340 с.
- 7.Журавський В. С., Згурівський М. З. Болонський процес: головні принципи входження в Європейський простір вищої освіти. — К.: ІВЦ “Політехніка”, 2003. — 200 с.
- 8.Демократична Україна. — 2005, 26 січня. — № 12 (23083).
- 9.Демократична Україна. — 2005, 11 лютого. — № 22 (23093)